

THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP XÂY DỰNG NỀN TẢNG VĂN HÓA, NHÂN CÁCH, LỐI SỐNG CỦA GIỚI TRẺ HIỆN NAY

TS HỒ THỊ HỒNG CÚC

Trường Cao đẳng Cộng đồng Đồng Tháp

ThS TRƯỜNG CHÁNH ĐỨC

Học viện Chính trị khu vực IV

• **Tóm tắt:** Xây dựng nền tảng văn hóa, sự hình thành nhân cách và lối sống của giới trẻ có tầm quan trọng đặc biệt trong việc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, luôn được đại bộ phận gia đình, nhà trường và xã hội quan tâm, thế hệ người lớn luôn tạo ra cho mình những hình mẫu chuẩn mực, nhân cách sống tốt đẹp của người Việt Nam, kết hợp nét văn hóa ứng xử văn minh và tinh hoa văn hóa hiện đại trên thế giới để giới trẻ có được hành trang đầu đời tốt nhất, biết tự chịu trách nhiệm đối với bản thân và biết tự hoàn thiện, thích ứng với sự phát triển của cá nhân và xã hội.

• **Từ khóa:** Nền tảng văn hóa, nhân cách, lối sống, nhân cách và lối sống của giới trẻ Việt Nam

Nền tảng văn hóa là những gì do con người sáng tạo nên trong suốt quá trình tồn tại, phát triển và làm nên lịch sử, bao gồm cả hệ thống giá trị: tư tưởng và tình cảm, đạo đức với phẩm chất, trí tuệ và tài năng, sự nhạy cảm và sự tiếp thu cái mới từ bên ngoài, ý thức bảo vệ tài sản và bản lĩnh của cộng đồng dân tộc, sức đề kháng và sức chiến đấu bảo vệ mình và không ngừng lớn mạnh. Việt Nam đang bước vào thời kỳ hội nhập, dưới sự tác động mạnh mẽ của nền kinh tế thị trường (KTTT), sự ảnh hưởng của lối sống phương Tây du nhập vào Việt Nam, sự tác động của quá trình đô thị hóa nó đã đem lại những điều kỳ diệu trong sự phát triển kinh tế - xã hội (KT-XH).

Tuy nhiên, nó cũng là mảnh đất màu mỡ nảy sinh lối sống ích kỷ, vụ lợi, những thói hư tật xấu, những tệ nạn xã hội đã và đang từng ngày, từng giờ làm băng hoại nền tảng văn hóa và sự hình thành thành nhân cách, lối sống của đại bộ phận giới trẻ.

Do đó, phải có một số giải pháp đồng bộ để nhằm phát huy mặt tích cực, đẩy lùi tiêu cực của văn hóa, nhân cách, lối sống của giới trẻ hiện nay.

1. Thực trạng nền tảng văn hóa, nhân cách, lối sống của giới trẻ thời gian qua

Trải qua quá trình dựng xây, giao lưu văn hóa, lối sống của người Việt Nam nói chung, giới trẻ nói riêng được phát triển ngày càng đa dạng và phong phú đã tạo nên những mặt tích cực về nền tảng văn hóa, nhân cách, lối sống của giới trẻ.

Thứ nhất, quá trình giao lưu văn hóa hình thành nhân cách, lối sống. Qua quá trình giao lưu tiếp biến với văn hóa phương Đông, phương Tây, văn hóa xã hội chủ nghĩa, người Việt vẫn giữ được lối sống nhẹ nhàng, tế nhị, kín đáo, giản đơn, hòa với thiên nhiên. Những nét đặc sắc trong lối sống của người Việt Nam được nâng cao trên nền tảng văn hóa tổng hợp có tính quốc tế và đầy trí tuệ của thời đại. Quá trình tiếp thu các chuẩn mực văn hóa, hòa nhập chuẩn mực văn hóa vào nhân cách của

giới trẻ là nền tảng để xây dựng và phát triển văn hóa “*Nâng cao nhận thức cũng như hành động để cho đời sống văn hóa của người dân ngày một tốt hơn, bao gồm giữ gìn và phát huy những giá trị đạo đức truyền thống, xây dựng những chuẩn mực văn hóa mới*”⁽¹⁾.

Trong những năm đất nước ta đổi mới, hội nhập, giao lưu quốc tế, đặc biệt là qua các phương tiện thông tin hiện đại, các giá trị của toàn cầu hóa đã tác động mạnh mẽ tới lối sống Việt Nam, tạo ra những chuyển biến quan trọng trong lối sống. Những văn minh nhân loại thâm nhập vào nước ta, chúng được chọn lọc, đón nhận và tiếp cận bởi những con người vốn thông minh, rộng mở, cầu thị; bổ sung cho người Việt những nhận thức mới và tầm nhìn mới.

Thứ hai, quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa làm biến đổi cơ cấu KT-XH. Từ khi nước ta tiến hành đổi mới, gắn liền quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, văn hóa và con người Việt Nam đã có nhiều mặt tiến bộ đáng kể. Bởi lẽ, “Văn hóa là tổng thể những giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo ra trong quá trình lịch sử. Văn hóa là một hệ thống hữu cơ các giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo và tích lũy qua quá trình hoạt động thực tiễn, trong sự tương tác giữa con người với môi trường tự nhiên xã hội”⁽²⁾. Đời sống vật chất và tinh thần được nâng cao; giáo dục phát triển mạnh về quy mô, số lượng, mạng lưới, trình độ học vấn; giới trẻ ngày càng tiếp cận nhiều hơn với các nguồn thông tin đa dạng và nhiều chiều, từ đó trình độ nâng lên.

*Thứ ba, truyền thống văn hóa dân tộc và gia đình. Giữ gìn, phát huy truyền thống văn hóa dân tộc và phẩm chất tốt đẹp của cha ông đi trước, thế hệ ngày nay sống mẫu mực, hòa thuận, yêu thương. Thông qua các mô hình nổi bật ở Việt Nam như: “Xây dựng gia đình no ấm, bình đẳng, tiến bộ và hạnh phúc”; tấm gương “Ông bà gương mẫu, con cháu thảo hiền”; “Bố mẹ không giàu về vật chất, nhưng giàu về tình cảm, tinh thần”... hình thành nên nền tảng văn hóa, nhân cách, lối sống của giới trẻ “*Những cá nhân con người với tính cách là sản phẩm của sự phát triển xã hội, chủ thể của lao động, của sự giao tiếp, của nhận thức, bị quy định bởi những điều kiện lịch sử - cụ thể của đời sống xã hội*”⁽³⁾.*

Nền tảng văn hóa, nhân cách, lối sống của giới trẻ Việt Nam được biểu hiện ở tinh thần tích cực, chủ động, sáng tạo, vượt qua mọi thử thách khó khăn, ra sức học tập, tu dưỡng, rèn luyện để nắm bắt, làm chủ khoa học - công nghệ hiện đại, phát huy cao nhất hiệu quả trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng về định hướng phát triển văn hóa trong giai đoạn mới, khẳng định: “*Phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hóa Việt Nam (VHVN) tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc để văn hóa, con người Việt Nam thực sự trở thành sức mạnh nội sinh, động lực phát triển đất nước và bảo vệ Tổ quốc*”⁽⁴⁾. Đa số giới trẻ hiện nay có ý chí vươn lên, phấn đấu trở thành Đoàn viên ưu tú, đảng viên gương mẫu của Đảng cộng sản Việt Nam, kế tục sự nghiệp của cha anh, giữ gìn và phát huy truyền thống của gia đình, quê hương và đất nước.

*Bên cạnh những mặt tích cực, nền tảng văn hóa, nhân cách, lối sống của giới trẻ Việt Nam cũng bộc lộ những hạn chế, tiêu cực. Trong khi hàng triệu bạn trẻ đang nỗ lực học tập, lao động, sống có hoài bão, có ý thức trách nhiệm công dân, có trí tuệ, tài năng, dám nghĩ dám làm để phát triển chính mình, góp phần xây dựng xã hội, thì cũng có không ít giới trẻ đua theo, học đòi lối sống không lành mạnh, lười nhác, chỉ biết hưởng thụ, sống buông thả, thiếu trách nhiệm với bản thân, gia đình và xã hội. Hạn chế đó dễ nhìn thấy nhất là ở một bộ phận gia đình hiện nay, nhân cách của giới trẻ đang chịu tác động xấu bởi tư tưởng cá nhân chủ nghĩa, lối sống thực dụng, trọng tiền tài, vật chất, thiếu vắng sự chăm sóc, dạy dỗ, bảo vệ con trẻ. Nhận thức sâu sắc thực trạng này, Đảng nhấn mạnh: “*Tình trạng suy thoái, xuống cấp về đạo đức, lối sống, sự gia tăng tệ nạn xã hội và tội phạm đáng lo ngại, nhất là trong lớp trẻ*”⁽⁵⁾.*

Cũng còn nhiều hiện trạng ứng xử thiếu văn hóa của một bộ phận không nhỏ giới trẻ, thờ ơ với vấn đề chung của xã hội, hành vi ứng xử kém. Nạn tiêu cực và nhiều vụ án phạm tội nghiêm trọng ở lứa tuổi từ 6 - 30; nhất là giới trẻ bán hàng đa cấp, bán hàng qua mạng hàng giả, hàng nhái, hàng kém chất lượng, thuốc chữa bệnh giả, buôn bán ma túy, đối tượng phạm tội trẻ hóa trong đó có cả phụ nữ và trẻ vị thành niên tăng lên. Nạn chạy trường, chạy lớp, chạy theo thành tích đang diễn ra rất phức tạp. Lối sống thực dụng dẫn đến phân biệt giàu nghèo theo

lối chơi trội đề cao tiện nghi. Những mặt trái của nền KTTT đã có ảnh hưởng tiêu cực và làm ảnh hưởng không nhỏ đến quan điểm về giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc, ảnh hưởng không tốt đến lối sống của một bộ phận giới trẻ.

Mặt khác, văn hóa trong giao tiếp và ứng xử của giới trẻ không chỉ dùng loại ngôn ngữ nửa Tây nửa ta “chat” qua tin nhắn, đa số bạn trẻ đều sử dụng những chữ viết tắt khi trao đổi thông tin. Điển hình như trong các comment “Đậu xanh rau má” (nói lóng một tiếng chửi thề), Oh Shits (tiếng Anh có nghĩa là chất thải, phân, bạn trẻ dùng thay tiếng chửi)... Chữ viết tắt kiểu teen không những xuất hiện tràn lan trên Internet mà còn đang bước vào môi trường học đường và có mặt ngay trong những bài làm văn của học sinh, thậm chí là học sinh ở những vùng sâu, vùng xa.

Có nhiều nguyên nhân dẫn đến những hạn chế nêu trên nhưng chủ yếu là:

Một bộ phận gia đình không còn thật sự là “tổ ấm” để trao truyền yêu thương, chăm lo, dạy dỗ, giáo dục và nuôi dưỡng con trẻ, cấu trúc gia đình lỏng lẻo, liên kết giữa các thành viên gia đình yếu, cha mẹ thiếu gương mẫu, thường xuyên mâu thuẫn, xung đột, dẫn đến bạo lực gia đình; trong đó, bạo lực của người chồng đối với người vợ và bạo lực của cha mẹ đối với con cái xảy ra nghiêm trọng. Con trẻ thường xuyên phải chứng kiến những “hình ảnh”, “sự việc” không đẹp đó, ắt chúng hoặc bị khủng hoảng tâm lý “đòn roi”, lệch lạc trong suy nghĩ dẫn đến lệch lạc trong hành động, có xu hướng áp dụng các hành vi bạo lực đối với người khác trong tương lai. Vấn đề ly hôn, nhất là các gia đình cha mẹ ly hôn khi con còn nhỏ tuổi, thì con trẻ thường thấy, hoặc là dễ bị rơi vào khủng hoảng tâm sinh lý, hoặc thu mình, rồi dẫn đến có những hành vi lệch chuẩn trong tương lai.

Thế hệ đi trước đề ra yêu cầu cao cho giới trẻ hiện nay, những yêu cầu văn hóa chuẩn mực mà mình đã trải qua dưới từng góc nhìn khác nhau, mà không dựa trên sự thay đổi và phát triển từng ngày, từng giờ của thực tiễn cuộc sống. Một số gia đình, đặt ra cho giới trẻ việc học hành phải đỗ đạt, có một vị trí được “trọng thị” trong xã hội làm rạng rỡ gia đình, dòng họ đối với nam giới; sự khéo léo, đảm đang, công dung ngôn hạnh, chu toàn việc nhà đối với nữ giới, nó sẽ là một sự khó tính và

không phù hợp với năng lực cá nhân của từng giới trẻ. Do nền tảng văn hóa giáo dục của một số gia đình, ông bố, bà mẹ quên đi việc dạy dỗ và chơi cùng con trẻ, mãi lo làm ăn, thậm chí lúc rảnh ngồi cạnh con trẻ cũng đưa cho con điện thoại để tự vui chơi. Từ đó dẫn đến hệ lụy là khi mới lớn, trẻ đua đòi điện thoại thông minh, thể hiện sự sành điệu, tối ngày lướt trên các mạng xã hội mà quên cả học bài, đọc sách...

2. Kiến nghị một số giải pháp

Nước ta đang bước vào thời kỳ hội nhập, dưới sự tác động mạnh mẽ của nền KTTT, sự ảnh hưởng của lối sống phương Tây du nhập vào Việt Nam, sự tác động của quá trình đô thị hoá nó ảnh hưởng rất lớn đến việc xây dựng nền tảng văn hóa và sự hình thành nhân cách, lối sống cho giới trẻ. Để nền kinh tế của đất nước ngày càng phát triển hơn, giới trẻ Việt Nam có nhân cách tốt, có lối sống lành mạnh, văn minh góp phần mở rộng giao lưu văn hoá với các nước trên thế giới mà không đánh mất những nét văn hoá truyền thống của dân tộc, “hòa nhập” mà không “hòa tan”; thì cần phải xây dựng giải pháp đồng bộ nhằm trang bị nền tảng văn hóa và định hướng cho giới trẻ có nhân cách và lối sống tốt, nâng cao hơn nữa bản lĩnh cho giới trẻ đứng vững trước mọi thử thách khắc nghiệt của cuộc sống hiện đại.

Một là, giáo dục ngày nay, trước hết là phải quan tâm đến việc đào tạo và xây dựng đội ngũ người thầy có nhân cách và khí phách, có đầy đủ phẩm chất và năng lực làm tấm gương sáng cho học sinh noi theo. Điều đó đòi hỏi các cấp lãnh đạo và quản lý nhận thức sâu sắc hơn tầm quan trọng đặc biệt của sự nghiệp “trồng người” cũng như yêu cầu có tính chuẩn mực rất cao đối với nghề dạy học, để từ đó có sự quan tâm đặc biệt đối với việc đào tạo, bồi dưỡng cũng như tạo điều kiện vật chất và tinh thần cho đội ngũ giáo viên luôn yên tâm gắn bó với nghề, tập trung tâm huyết và sức lực cho sự nghiệp “trồng người”.

Hai là, các cấp, các ngành, cơ quan thông tin, báo chí cần quan tâm, tạo điều kiện thuận lợi để tổ chức tốt việc học tập, nhân rộng gương người tốt, việc tốt, gương điển hình tiên tiến, qua đó phát triển, cổ vũ mạnh mẽ các phong trào thi đua học tập trong giới trẻ. Thiết lập mạng lưới giữa gia đình, nhà trường, xã hội trong việc hình thành nhân

cách cho trẻ để giữ gìn hạnh phúc gia đình, xây dựng gia đình văn hóa, thường xuyên giáo dục giới trẻ thái độ, cử chỉ, lời nói lễ phép, kính trên nhường dưới, tôn sư trọng đạo... để khi trưởng thành giới trẻ thấu hiểu, biết ơn đáng sinh thành, nuôi dưỡng, chăm sóc ông bà, cha mẹ. Bên cạnh đó, các ngành khoa giáo, các cơ quan thông tin đại chúng thường xuyên thông tin, tuyên truyền thêm các trang website tương tự như trang website timviec365.vn cho giới trẻ có nhiều kênh định hướng cụ thể chọn nghề, chọn việc làm để thông qua đó giúp giới trẻ tìm cho mình những việc làm mà giới trẻ đang chuộng và cả những việc làm hấp dẫn khác tránh thất nghiệp.

Ba là, sự phối hợp đồng bộ các lực lượng giáo dục cũng như sự thống nhất giữa mục tiêu và phương pháp giáo dục hết sức cần thiết. Nó tạo ra những tác động tích cực cùng chiều tới sự hình thành nhân cách của thế hệ trẻ. Muốn vậy, phải khai thác tối đa sức mạnh của giáo dục truyền thống lịch sử dân tộc, truyền thống cách mạng; kết hợp giáo dục khoa học để rèn luyện phương pháp tư duy sáng tạo và phát triển trí tuệ với giáo dục đạo đức và trau dồi sự tinh tế trong cảm thụ nghệ thuật, nâng cao khiếu thẩm mỹ để làm phong phú thể giới tinh thần của họ. Đó là những lực đẩy cần thiết giúp giới trẻ phát triển và hoàn thiện nhân cách. Ngoài ra, điều đó còn cần thiết để thức tỉnh những trẻ đã bị lệch lạc về nhân cách, thậm chí đánh mất nhân cách của mình mà trong hoàn cảnh và ở thời điểm nào đó, trẻ có thể hoàn lương và hướng thiện.

Bốn là, gia đình và nhà trường hãy xây dựng nền tảng văn hóa và tạo môi trường thuận lợi cho giới trẻ trau dồi một thói quen đọc sách. Những câu văn, chữ nghĩa trong sách được viết ra bằng cả trái tim tác giả gửi gắm vào đó - dạy cho giới trẻ thấy rõ được vai trò quan trọng của đọc sách mà nghiêm túc trong việc đọc sách. Biết tận dụng cơ hội và nắm bắt thời cơ đọc sách trên trang mạng có khối lượng thông tin phong phú, cập nhật nhanh và dễ dàng, vừa đỡ tốn kém, lưu giữ cũng an toàn... trong thời đại công nghệ thông tin hiện nay. Cần hướng giới trẻ đến hoạt động có ích của cộng đồng, xây dựng ý thức trách nhiệm với bản thân và xã hội, xây dựng lý tưởng sống cao đẹp, tăng cường sự hiểu biết về giới tính và sức khỏe sinh sản. Ngăn

chặn kịp thời xu hướng sống tiêu cực, quyết liệt lên án, tẩy chay hành vi sa sút về đạo đức, lối sống nhằm tránh lây lan trong giới trẻ, ảnh hưởng đến sự phát triển lành mạnh của xã hội, dẫn đến hậu quả khôn lường.

Năm là, các bậc cha mẹ cần thường xuyên giáo dục con trẻ thái độ, cử chỉ, ăn nói lễ phép, kính trên nhường dưới, tôn sư trọng đạo. Cha mẹ cũng cần uốn nắn, phê phán, ngăn chặn thái độ, cử chỉ bất nhã, bất hiếu của con. Mặt khác, từng bước xây dựng nếp sống khoa học trong gia đình, rèn cho con nền nếp học tập và đức tính tốt như tự suy nghĩ, tìm tòi, sinh hoạt đúng giờ, gọn gàng ngăn nắp. Cha mẹ cũng cần giáo dục các nội dung văn hóa khác cho trẻ như lao động, sinh hoạt, tiêu dùng, văn hóa giao tiếp, ứng xử, kỹ năng sống... Qua đó, giúp con trẻ hình thành nhân cách, sớm ý thức được mình vì mọi người và mọi người vì mình trong gia đình. Để giới trẻ trở thành một người có văn hóa và nhân cách, lối sống tốt, giáo dục giới trẻ không chỉ dừng lại ở lời nói hay mà phải bằng những hành động, nghĩa cử đẹp của người lớn, nhất là cha mẹ cần nhận thức đúng trách nhiệm của mình là tác động trực tiếp tới việc hình thành, phát triển nhân cách của giới trẻ.

3. Kết luận

Giới trẻ ngày nay được hưởng những cái đẹp trong văn hoá ứng xử được cha ông ta lưu giữ, truyền lại từ đời này sang đời khác; đồng thời được thụ hưởng những giá trị tốt đẹp nhất của xã hội. Cập nhật được xu hướng thời đại, được tiếp cận với công nghệ hiện đại nên việc nâng cao kiến thức, văn hóa ứng xử của tuổi trẻ diễn ra nhanh chóng, có sự sáng tạo, năng động, có ý chí vươn lên định hướng tương lai phù hợp với nền VHVN tiến tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ■

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam: *Nghị quyết Hội nghị lần thứ 9 Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XI) về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước (số 33-NQ/TW, ngày 9-6-2014)*

(2) Từ điển bách khoa triết học, Nxb Mátxcơva, Hà Nội, 1964, tập 3, tr.196

(3) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tập 5, tr.278

(4) Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2021, tập 1, tr.116

(5) Võ Nguyên Giáp: *Tư tưởng Bác Hồ soi sáng sự nghiệp đổi mới của chúng ta*, Nxb Công an Nhân dân, Hà Nội, 2015 (tái bản).